

BACHELOROPPGAVE

Poruka [ljudima]

/

Et budskap [til folket]

Kandidatnummer: 85

KDK3910-1 23V, Bacheloroppgave

Kunst og Design, studieretning Kunst og formidling

Institutt for estetiske fag

Fakultet for teknologi, kunst og design

Innleveringsfrist: 05.06.2023

Antall ord: 6339

Innhold

<i>Innledende ord</i>	3
<i>Fremgangsmåte</i>	5
<i>Den teoretiske rammen</i>	6
<i>Hva handler den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina om?</i>	6
<i>Politisk polarisme</i>	7
<i>Udemokratiske valg</i>	8
<i>Et antagonistisk installasjonsverk</i>	9
<i>Verket Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]</i>	12
<i>Verket plasseres inn i den hvite kublen</i>	14
<i>Verkets paratekster</i>	15
<i>Kan et antagonistisk installasjonsverk kritisere udemokratiske valg?</i>	15
<i>Avsluttende ord</i>	17
<i>Litteraturliste</i>	19
<i>Vedlegg 1 – Fotografisk prosessdokumentasjon</i>	21
<i>Vedlegg 2 – Formidlingsteksten</i>	31

Innledende ord

Gjennom studieløpet har jeg utviklet mitt formidlingsarbeid innenfor tematikken rundt den pågående politiske spenningen i hjemlandet til foreldrene mine; Bosnia-Hercegovina. Dette er et land som har vært igjennom mye uro og konflikt i løpet av de siste tretti årene, men det er sjeldent dette blir belyst i nyhetsbildet. De politiske hendelsene flyr derfor ofte under radaren for de som står utenfor, med ingen tilknytning til det lille landet i Sør-Europa. Dette er et aspekt som fascinerer meg og det er selve utgangspunktet for bacheloroppgaven. Det at en sak som sterkt berører meg og min familie, er en sak som mine venner og medstudenter deler lite kunnskap om. Til tross for at vi i dag bor i samme land, har vi ikke alltid tilgangen på de samme midlene. Denne fascinasjonen bygger videre på ønsket om å belyse den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina, og mer spesifikt å ta kritisk motstand til den. Det er en spenning som består av flere komplekse ledd, plassert inn i en større historisk sammenheng. Dette vil bli nærmere forklart senere i den akademiske teksten. Når det er sagt, så er det slik at per i dag fungerer ikke det politiske regimet optimalt i Bosnia-Hercegovina. Demokratiet blir svekket av nasjonalistiske politikere, polarisme og det overordnede temaet i bacheloroppgaven; *udemokratiske valg*.

Som norske statsborgere har vi i dag tilvent oss rettferdigheten og friheten demokratiet tilbyr oss. Under politiske valg vet vi nesten med en sikkerhet at våre stemmesedler vil bli rettferdig brukt, og at våre ønsker vil bli hørt. Vi bor i et land som garanterer oss ytringsfrihet og privilegier som andre kun kan drømme om. Med dette i tankene, så kan det være nesten litt skummelt å forestille seg en virkelighet der dette blir tatt vekk fra oss. En virkelighet der politikerne ansvarlige for vårt lands utvikling og fremtid, misbruker sin makt til å skape splittelse blant oss. Der vi lever i frykt om at vår nasjon står overfor ødeleggelse dersom en vedvarende politisk spenning snur om til å bli en krise, på randen til krig. Denne virkeligheten eksisterer ikke for oss. På den ene siden kan vi kalle oss selv heldige som ikke lever med denne frykten, men på den andre siden så er det dystert å innse at den bosniske befolkningen gjør det.

Slike motsetninger kan virke vanskelige å beskrive, og enda mer krevende å plassere inn i en kunstnerisk kontekst. Derfor er det viktig å tenke på hvilken kunstform motsetningene skal kritiseres i, og hvilken kunstnerisk ideologi som bringer fram essensen av problemstillingen som blir stilt. Siden det som kritiseres er hovedsakelig menneskelige relasjoner, i dette

tilfellet mellom politikere og befolkning, blir det naturlig å trekke fram Claire Bishop sin bok *Installation art* (2005) hvor hun kritisk skriver om relasjonell estetikk. Mer spesifikt, vil jeg bruke det hun kaller for *relasjonell antagonisme* fra kapittelet «Activated spectatorship». Hvor ordet antagonisme kan brukes til å beskrive ulike motsetningsforhold og motstand (Persvold & Berner jr., 2019). Dette er kunst som ofte er politisk drevet, og som hevder å befri oss fra naiv intervensjonisme til oppnåelse av økt kritisk bevissthet (Miller, 2016, s. 172). I denne bacheloroppgaven vil den generelle avgrensingen være ved økningen av vår kritiske bevissthet, gjennom en allmenngyldiggjøring av en spesifikk politisk spenning som blir kritisert. Selv om den tar utgangspunkt i det politiske bildet i Bosnia-Hercegovina, vil det praktisk-estetiske arbeidet rettes mot oss som bor i Norge. Slik at vi som opplever et bedre demokrati, kan øke vår kritiske bevissthet og se mangelen på det i et annet land. Denne framstillingen av følelsen om det ukomfortable og det ukjente, er det som gjør problemstillingen relevant. Vanligvis blir vi ikke direkte konfrontert med slike situasjoner, men det betyr ikke at vi bør forbli uvitende. Det vil bli formidlet i form av et installasjonsverk. Dette er fordi jeg kan ta i bruk flere virkemidler, i motsetning til et maleri hvor jeg kan bli begrenset til kun kontemplasjon og visuell betraktning. Installasjonsverket vil derfor også være deltakende.

For å øke kritisk bevissthet hos betrakter kan det være essensielt å ta i bruk flere av sansene, i tillegg til synet. Ved å skape et installasjonsverk der betrakteren kan ta del i kunsten, vil dette forhåpentligvis øke den kritiske bevisstheten hos dem. Bishop understreker derfor viktigheten av installasjonsverkets krav om betrakterens tilstedeværelse. De spiller en viktig rolle i å fullføre verket. Gjennom bacheloroppgaven utforsker jeg installasjonsverket sin betydning i det politiske aspekt. Konkret blir problematikken rundt de udemokratiske valgene i Bosnia-Hercegovina utforsket på bakgrunn av diskusjoner jeg har hatt med familie og mine nærmeste, og ved hjelp av den valgte teorien (Bishop, 2005, s. 6 & 11).

Det som blir undersøkt i denne akademiske teksten er derfor følgende problemstilling:

Kan et antagonistisk installasjonsverk kritisere udemokratiske valg?

Første delen av oppgaven vil gjøre rede for den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina, siden dette er hvor kritikken vendes mot og det er utgangspunktet for den akademiske teksten. Deretter vil den gjøre rede for begrepet antagonistisk installasjonsverk, og videre vil jeg konkretisere hvorfor dette er et bevisst valg som har blitt tatt. Etter dette vil det praktisk-

estetiske arbeidet bli beskrevet, og bli fulgt opp av drøftingsdelen. I denne siste delen av den akademiske teksten vil problemstillingen bli drøftet ved hjelp av den valgte teorien og egne refleksjoner. Begrepsoppklaring vil bli flettet inn i de tilsvarende områdene av teksten, hvor *polarisme*, *udemokratiske valg* og *antagonistisk installasjonsverk* er de mest sentrale begrepene.

Fremgangsmåte

Bacheloroppgaven starter med utforskning av temaet 'den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina'. Her utvikler jeg en oversikt som skal hjelpe meg underveis, slik at området som utforskes ikke blir for bredt. Dette var viktig å etablere tidlig i prosessen, fordi jeg arbeider med en del omfattende informasjon. Deretter legger jeg grunnlaget for hvordan jeg ønsker å arbeide med det praktisk-estetiske. Her ble det også etablert ganske tidlig at det som skulle arbeides med var installasjonsverk, fordi jeg ønsket et deltakende verk der betrakterne får rom til å ta del i kunsten. Selve installasjonsverket har vært igjennom stadig forandring. Hvor det hele startet med en idé om et stedsspesifikt installasjonsverk som skulle fortelle en historie, nemlig den bosniske befolkningens historie. Det stedsspesifikke handler om viktigheten av hvor verket er plassert, siden slik kunst er laget spesielt for stedet det er tenkt og det gir seg selv til sin miljøkontekst. (Kwon, 1997, s. 85).

I utviklingsfasen av det praktisk-estetiske arbeidet har jeg distansert meg lengre vekk fra dette med stedsspesifisitet og har fokusert mer på motstandsbegrepet, antagonisme. Etter dette har blitt gjort, så finner jeg relevant litteratur fra både pensum og utenfor pensum. Fra litteraturen har det blitt plukket ut teori som jeg synes er spennende og som jeg videre har brukt til å utforske problemstillingen. Det har vært lærerikt og gunstig å se hvordan det praktisk-estetiske arbeidet har utviklet seg sammen med det teoretiske. Gjennom bacheloroppgaven har jeg funnet ut at jeg arbeider mer effektivt med kunsten dersom jeg har en solid idé og plan å falle tilbake på. Det føles betryggende å kunne med sikkerhet formidle hva jeg kommer til å gjøre, før jeg faktisk gjør det og opplever vanskeligheter underveis. Vanskelighetene virker mindre i størrelse når jeg har et godt grunnlag. Til slutt kommer det praktisk-estetiske arbeidet med installasjonsverket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]*. Det består av et stemmeavlukke, en stemmeurne og stemmesedler. I formidlingsteksten er også mennesker nevnt som en del av materiallisten (Se vedlegg 2 – Formidlingsteksten). Stemmesedlene er det første som blir digitalt utarbeidet i programmet InDesign (Se gjerne

vedlegg 1, bilde 4). Deretter kommer det fysiske arbeidet med byggingen av stemmeavlukket og stemmeurnen. Her har det vært en del prøving og feiling (Se gjerne vedlegg 1, bilde 9, 11 & 12). Spesielt når det kommer til materialbruk og utførelse, hvor det har vært mye som har feilet. Det minner i hvert fall om et stemmeavlukke, men det er selvfølgelig ikke utseendet vi er vant med. Og det ble nok ikke helt slikt som jeg hadde tenkt meg i begynnelsen av prosessen. Det ferdige resultatet ser altså ikke ryddig eller strøket ut, men dette tror jeg kanskje kan forsterke litt av det ubehaget jeg ønsker å oppnå ved å gjenskape udemokratiske valg.

Den teoretiske rammen

For å drøfte problemstillingen: **Kan et antagonistisk installasjonsverk kritisere udemokratiske valg?** blir boken *Installation Art* (2005) og teksten «Antagonism and Relational Aesthetics» (2004) skrevet av Claire Bishop anvendt som hovedlitteratur i bacheloroppgaven. Utover dette blir også teksten «Activism vs. Antagonism: Socially Engaged Art from Bourriaud to Bishop and Beyond» (2016) skrevet av Jason Miller og boken *Inside the White Cube* (1986) skrevet av Brian O'Doherty, brukt som tilleggslitteratur. Med et utgangspunkt i politisk drevet kunst og antagonisme, skal den utvalgte litteraturen være grunnlaget for utforskning av problemstillingen. Og siden det praktisk-estetiske arbeidet består av et installasjonsverk, er Bishop sin litteratur relevant for både utførelsen av verket og begrunnelsen bak. I tillegg til dette blir litteraturen brukt til begrepsoppløring av sentrale begrep i bacheloroppgaven.

Hva handler den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina om?

Bosnia-Hercegovina ligger i Sør-Europa, på den Balkanske halvøya, og grenser til landene Kroatia, Serbia og Montenegro. Det var tidligere en del av Jugoslavia, hvor flere av disse landene på Balkan delte en stat, et språk og stort sett én politisk ideologi. På overflaten virket det som en mektig nasjon, men underliggende var det en etnisk uro som sakte bygget seg større og større opp mot Jugoslavias oppløsning i 1992. Det samme året erklærte Bosnia-Hercegovina seg som en selvstendig republikk, og delte seg inn i to løse deler: Føderasjonen Bosnia-Hercegovina og Den Serbiske Republikken. Det var stor uenighet og konflikt rundt selvstendigjøringen, hvor flere var imot tanken om fellesskap og lente heller mot siden om løsrivelse. Bosnjaker (bosniske muslimer), serbere og kroater utgjør den største andelen av

den bosniske befolkningen, og er de tre etniske gruppene som sto i konflikt med hverandre. Dette førte til en blodig borgerkrig som varte fra 1992 til 1995, hvor begrepet etnisk rensing blir introdusert som en av krigstaktikkene brukt. Det var et forsøk på å svekke mangfoldet i Bosnia-Hercegovina, ved å begå massive folkemord spesielt rettet mot bosnjakene i landet. Det var en av de mest grusomme og voldelige krigene Europa hadde sett siden andre verdenskrig, og dens endelige slutt kom som et resultat av 'Dayton-avtalen' i 1995. Denne fredsavtalen formet hvordan det politiske regimet distribuerer makten sin i dag. Hvor landet har tre presidenter som representerer hver av de tre etniske gruppene. I utgangspunktet, er dette et fredstiltak hvor rettferdigheten skal opprettholdes i politikken, slik at landet unngår en ny borgerkrig. Dette er dessverre ikke tilfellet, og det lyser igjennom sprekke til landets demokrati (Holm-Hansen, 2023).

Politisk polarisme

I flere år har de etniske gruppene levd side om side i området som i dag er Bosnia-Hercegovina. På grunn av dette, følte hver etnisk gruppe at de hadde krav på 'sitt' landområde hvor de utgjorde mesteparten av befolkningsprosenten. Denne følelsen sitter fortsatt igjen blant mange av dem, og har ført til en farlig nasjonalistisk framvekst. Noe som videre forstørrer en sterk *politisk polarisering*. Dette er en økning i motsetninger mellom de viktigste politiske partiene i et land, og kan også brukes om situasjoner der velgerne i demokratiet øker stemmene på radikale eller ekstreme kandidater og partier (2020, Thorsen). Den politiske spenningen og ettervirkningene av krigen kan derfor i dag fortsatt føles blant befolkningen i Bosnia-Hercegovina. Hvor presidentene som skal representere de tre etniske gruppene har gjort mer skade enn nytte. Etter min egen mening og oppfatning, så bruker de sin politiske makt til å skape splittelse og uro blant befolkningen. De spiller på denne sterke nasjonalistiske følelsen hos de etniske gruppene, og 'promoterer' hva som er best for deres egne. Dette fører til at ved politiske avstemninger, så velger stort sett befolkningen å kun bruke sin stemmeseddel på å stemme på partier og kandidater som representerer dem selv. De blir mer og mer polarisert i demokratiet. Dette er hvis de i det hele tatt bestemmer seg for å være en del av det politiske valget, fordi det er et lavt antall mennesker som faktisk stemmer i Bosnia-Hercegovina (Stortinget, 2022).

Udemokratiske valg

I et demokratisk land, er det befolkningen som skal styre hva slags politikk som føres. Ifølge FN består demokratiet av fire dimensjoner: en statsform med folkestyre, menneskerettigheter og en uavhengig domstol, borgernes aktive deltakelse og demokrati som et felles verdigrunnlag for befolkningen. Det skal holdes frie og rettferdige valg, hvor politikerne og partiene som er involvert skal kunne byttes ut etter befolkningens ønsker. Mangfoldighet, ytringsfrihet og respekt for menneskerettighetene skal opprettholdes. Der mangel på demokrati, svake institusjoner og dårlig politisk styring anses som brudd på menneskerettigheter (FN, 2023).

Med dette i tankene, kan vi nå gå inn og reflektere rundt demokratiet, eller rettere sagt dets mangel av det, i Bosnia-Hercegovina. Slik som det tidligere har blitt nevnt i teksten, er dette landets demokrati svekket av flere punkter. Politikere som øker polarisme i politikken, og valg der det mangler rettferdighet. Med dette mener jeg at det oppstår urettferdighet for resten av befolkningen i landet, fordi det er selvfølgelig ikke bare bosnjaker, serbere og kroater som utgjør prosenten av de som bor der. For å ha gyldig stemmerett i Bosnia-Hercegovina, følges de vanlige kravene i et demokrati: være myndig, ha gyldig statsborgerskap og være registrert i manntallet. Dette vil si at de fleste oppfyller kravene om stemmerett. Du kan videre kun stemme på én av de tre presidentene, og igjen på kun ett politisk parti. Det som skiller deres valg fra andre land sine derimot, er hvem som kan stille ved dem. For å kunne stille som politisk representant, er du nødt til å kunne framvise etnisk bakgrunn, der kun bosnjak, serber og kroat er gyldige etnisiteter (IFES, 2022).

Kravet om etnisitet og begrensningen ved valgene, fører til at flere mennesker ikke bruker sin stemmerett. Blant disse er en stor andel romfolk og bosniske jøder (Castello, 2011). Siden aktiv deltakelse blant befolkningen er et viktig aspekt ved demokratiet, er dette et problem når det kommer til de politiske valgene. De etniske gruppene som utgjør en mindre befolkningsandel i landet, kan sitte igjen med følelsen av at de ikke blir representert i det politiske bildet. Det avholdes derfor det jeg vil kalle for *udemokratiske valg*. Dette er valg som trosser demokratiets verdier og samtidig svekker dets grunnlag. Det er altså det motsatte av de demokratiske valgene vi er vant med her i Norge. Udemokratiske valg i Bosnia-Hercegovina begrunnes ved at flere mennesker blir utelukket fra demokratiet, og dermed også fra fellesskapet. I tillegg til dette, er den økende politiske polariseringen også skyldig i

dannelsen av udemokratiske valg. Hvis vi forestiller oss scenarioet der en bosnisk statsborger, som faktisk blir representert i det politiske bildet, ønsker å bruke sin stemmerett ved et valg og møter dermed opp på selve valgdagen. Inne i stemmeavlukket, på stemmeseddelen, kan de oppleve at ingen av kandidatene eller partiene stemmer overens med deres ønsker for landets fremtid. Dette kan være fordi en stor andel av partiene og kandidatene som stiller ved valg, har i de siste årene hatt mer og mer radikale grunnverdier. Jeg forstår at dette kan være et svært kritisk synspunkt fra min del, men dette er basert på min egen oppfatning etter å ha undersøkt og analysert utallige stemmesedler fra Bosnia-Hercegovina (Se vedlegg 1, bilde 5 & 6). Etter flere diskusjoner, både med foreldre og annen familie som bor i Bosnia-Hercegovina, har jeg konkludert med at disse udemokratiske valgene og den sterke politiske polariseringen er det som fortsetter å svekke landets demokrati. De hindrer landets utvikling, og politikerne som sitter med makten fortsetter å skape splittelse og uro blant befolkningen. Den politiske spenningen forverres.

Et antagonistisk installasjonsverk

Slik det tidligere har blitt nevnt i teksten, består det praktisk-estetiske arbeidet av et antagonistisk installasjonsverk. *Installasjonsverk* er kunst som skaper en situasjon der betrakteren kan fysisk *gå inn* i et rom, og det insisterer på å bli sett på som en singular totalitet (Bishop, 2005, s. 6). Derfor, selv om det består av flere elementer så er det en sammenhengende sekvens og utgjør en større helhet. I flere tilfeller omfavner installasjonsverket hele utstillingsrommet, slik at lys, lyd og lukt kan også være en del av helheten. I denne bacheloroppgaven er ikke dette mulig med tanke på at utstillingsrommet skal deles med flere personer, men det betyr ikke at betrakteren mangler et rom til å fysisk gå inn i. Stemmeavlukket, stemmesedlene og stemmeurnen i *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]*, skal tolkes som ett verk (Se vedlegg 1, bilde 15, 16 & 17). Dette er rommet som betrakteren kan interagere med.

Her har jeg skapt en situasjon hvor betrakterne får muligheten til å være med på et politisk valg. De kan trekke gardinen til side og gå inn i stemmeavlukket. Deretter kan de bruke en stemmeseddel for å avgi sin stemme, og til slutt plassere den i stemmeurnen. Hva som skjer eller ikke skjer etter dette, er opp til betrakteren. De kan velge å ta opp dialog med en annen betrakter, som enten har vært igjennom det samme eller venter på å gjøre det. De kan velge å holde det for seg selv, reflektere over hva de har opplevd. De kan også velge å ikke ta del i

installasjonsverket, og dermed ikke bli aktivert som betrakter. Denne aktiveringen blir sett på som politisk i motivasjon, og det er et forsøk på å direkte øke den kritiske bevisstheten til betrakteren (Bishop, 2005, s. 66). Det er her betrakteren får muligheten til å fullføre verket. I denne sammenhengen referer det politiske til organiseringen av stat og regjering, og til operasjoner av makt, autoritet og eksklusjon som finner sted innenfor dette området (Bishop, 2005, s. 102). Ekskluderingen som skjer ved de udemokratiske valgene i Bosnia-Hercegovina er et viktig grunnlag for det praktisk-estetiske arbeidet.

Siden startfasen av det praktisk-estetiske arbeidets prosess, har det politiske aspekt vært dypt rotfestet i bacheloroppgavens kjerne. Politisk drevet kunst er et område som jeg har utforsket i den siste halvdel av vårt studieløp. Siden jeg har denne sterke tilknytningen til Bosnia-Hercegovina, hvor jeg snakker språket og har tilbrakt alle feriene mine der siden den dagen jeg ble født, blir det vanskelig for meg å ikke ta opp diskusjonen rundt landets politikk. Dette er noe som sagt, også har vært et tema rundt middagsbordet vårt i flere år og det er noe jeg har valgt å formidle videre under studiet. Gjennom utforsking av bacheloroppgavens valgte litteratur har jeg i tillegg landet på et mer spesifikt område innenfor politisk drevet kunst.

I boken til Bishop, *Installation Art* (2005), blir den relasjonelle estetikken tatt opp som et viktig område innenfor aktivert betrakterskap og politisk drevet kunst. Det er en utvekst av installasjonskunsten, og som har fra dens begynnelse etterspurt bokstavelig tilstedeværelse av betrakteren (Bishop, 2004, s. 63). Slik kunst setter opp møter mellom mennesker der de får muligheten til å bli en større del av et fellesskap. Det er altså menneskelige relasjoner som settes i betraktning her. Relasjonelle kunstverk forsøker ikke å endre miljøet rundt seg, de lærer 'å leve i verdenen vår på en bedre måte' (Bishop, 2005, s. 116). Her får betrakteren muligheten til å leve i nået, kanskje får de også muligheten til å 'glemme' alt kaoset rundt omkring i verden, bare i et øyeblikk. Fokuset ligger derfor på fellesskapet, hvor alt skal oppleves kollektivt. Det politiske i denne sammenhengen kommer av at kunsten er inkluderende, og dermed oppstår det en idé om demokrati (Bishop, 2005, s. 119). Selv om dette er fin ting i seg selv, så er det ikke det jeg ønsker å oppnå i akkurat denne bacheloroppgaven.

I begynnelsen av idéfasen ved det praktisk-estetiske arbeidet, så innrømmer jeg at det lente seg mer mot denne følelsen av sameksistens og fellesskap. Hvor jeg ønsket å skape et

offentlig rom, der befolkningen i Bosnia-Hercegovina kunne samles og kommunisere med hverandre. Her skulle de få den radikale muligheten til å 'henge' med hverandre, vekk i fra den politiske spenningen og konfliktene. Det skulle være stedsspesifikt og utgangspunktet skulle være i historiefortelling. Inspirasjonen bak dette har jeg hentet fra den brasilianske kunstneren Hélio Oiticica og hans installasjonsverk *Tropicália* (1967). Det bestod av flere deltagende elementer, slik som de kasselignende objektene Oiticica kaller for 'Favelas', inspirert av slumområdene i Brasil. I disse kassene kunne betrakterne sette seg ned og kommunisere med hverandre. De var omringet av et 'tropisk paradis', med sand under føttene og tropiske planter i øyekanten. Utgangspunktet til Oiticica ligger i kritikken hans av det strenge militære regimet som styrte Brasil på 1960-tallet, men dette blir ikke brakt opp under betraktningen av installasjonsverket (Tate, u.å.). Fokuset ligger dermed på dannelsen av fellesskap og muligheten til å gå inn i dialog med hverandre, og Bishop plasserer Oiticica sammen med en annen viktig kunstner innenfor den relasjonelle estetikken: Rirkrit Tiravanija (Bishop, 2005, s. 116).

Tiravanija er kjent for sine installasjonsverk der han inviterer betrakterne til et måltid, hvor han forbereder maten selv. I hans materielliste fører han 'mennesker' opp som et materiale, noe som jeg også har valgt å gjøre i min formidlingstekst. Dette indikerer at betrakterne er en essensiell del av installasjonsverket, og det vil ikke kunne bli fullført uten dem til stede. Denne unike kombinasjonen mellom kunst og liv tilbød en imponerende opplevelse av samvær for alle, hvor maten er et medium for å la andre problemer oppstå. Betrakterne blir i disse tilfellene inkludert, og som tidligere beskrevet resulterer dette i en idé om demokrati. Det relasjonelle potensialet blir altså oppnådd (Bishop, 2005, s. 118).

Relasjonene som blir skapt i et slikt installasjonsverk forblir positive, og det kan argumenteres for at dette i seg selv kan svekke demokratiet. Teoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe hevder at et fullt fungerende demokrati ikke er et demokrati der friksjon og motsetninger mellom mennesker har forsvunnet (Bishop, 2005, s. 119). Demokrati oppstod når grensene mellom ulike posisjoner fortsetter å trekkes opp og bringes i debatt. Vi skal ikke feie vekk motsetningene under et teppe av positive menneskelige relasjoner. Demokratiets ekskluderinger skal tas i betraktning og gjøres åpne for bekjempelse (Bishop, 2005, s. 119). Tiravanija sine måltider tiltrakk seg nesten bare kunst-interne og blir dermed låst fast i et lite fellesskap. Han tar ikke opp hvorfor disse måltidene blir laget eller hva de skal symbolisere

(Bishop, 2004, s. 68-69). Det praktisk-estetiske arbeidet i bacheloroppgaven vendte seg etter hvert lengre vekk fra den relasjonelle estetikken. Begrunnelsen bak dette ligger i ønsket om å sterkt kritisere et demokrati, mer spesifikt udemokratiske valg, og dette kan jeg ikke gjøre hvis installasjonsverket fjerner motsetningene i demokratiet. Jeg hadde ikke hatt noe å kritisere. Det skal dermed bli trukket nye politiske grenser, og disse skal tas opp i debatt slik at motsetningsforholdene ikke blir slettet, de blir opprettholdt (Bishop, 2004, s. 65-66).

I teksten «Antagonism and Relational Aesthetics» (2004) understreker Claire Bishop viktigheten av å stille spørreordet 'hvorfor' ved relasjonell kunst. Hvorfor blir disse relasjonene skapt, og mellom hvem? Siden Tiravanija ikke tar opp spørsmålet om hvorfor, blir ikke det antagonistiske potensialet oppnådd. I et *antagonistisk installasjonsverk* er det derfor viktig å få fram at det er et problem i demokratiet som tas opp, noe skal kritiseres. Det er ikke kun laget for å skape et rom for dialog mellom betrakterne, men også for å problematisere noe og ta opp motsetningene i demokratiet. Relasjonene skal altså analyseres og kritiseres (Bishop, 2004, s. 67-69).

Verket Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]

Det antagonistiske installasjonsverket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* er et deltakende verk, hvor jeg inviterer betrakteren til å ta del i et politisk valg. Installasjonsverket er antagonistisk fordi det først og fremst problematiserer de udemokratiske valgene som tar sted i Bosnia-Hercegovina. Dette gjør det ved å gjenskape et slikt udemokratisk valg, gjennom en allmenngyldiggjøring for oss som bor i Norge. Videre kritiserer det relasjonene som oppstår mellom de som stemmer ved slike valg, og de som stiller ved valgene: altså de som sitter med makten i demokratiet.

Tittelen til verket er kritisk rettet mot utelukkingen av minoritetene som ikke blir representert i det politiske bildet i Bosnia-Hercegovina. Klemmene skal symbolisere denne utelukkingen, og være som en kommentar: «dette er et budskap til folket, men ikke *alle* er en del av folket». Siden politikerne og de som sitter øverst med makten kun appellerer til sin egen etniske gruppe, ønsket jeg at tittelen i mindre grad skulle gjøre det samme.

Stemmeavlukket er en simpel sammensetning av metallrør og gardiner. Vanligvis ser vi slike i gjentakende form, hvor det er flere stemmeavlukker som står på rad ved siden av hverandre.

Dette hadde jeg ikke muligheten til å gjenskape, men å kun ha et stemmeavlukke kan bygge videre på kritiseringen av demokratiet. Hvis det oppstår en situasjon hvor køen til å stemme blir lang, kan det hende at betrakterne blir utålmodige og forlater køen. På denne måten 'mister' de muligheten sin til å stemme, fordi det er et tidspres i utstillingen. Stemmeurnen er laget av papp, og skal fungere som et oppbevaringssted for stemmesedlene. Denne har jeg ikke fullstendig kontroll over, og det kan hende noen sniker til seg en titt inn i andre sine stemmesedler. Stemmesedlene er det som gjør valget til et udemokratisk valg. Deres oppgave er å ekskludere noen, men forvirre alle.

Ved første øyekast virker det som at betrakteren tar del i et helt alminnelig valg, men når en begynner å lese nøyere oppstår det da kanskje forvirring. Det er noen krav som stilles til oppnåelse av gyldig stemmerett (Se vedlegg 1, bilde 19). Disse kravene kan virke litt rare og irrelevante. Jeg har valgt å ta i bruk norske og bosniske navn, slik at det er en tilknytning til den politiske spenningen som kritiseres. Selv om de fleste navnene er av gjenkjennbare politikere og personer med kjendisstatus, er det ikke sikkert at du vet hva du stemmer på. Kandidatene står under noen tvilsomme politiske partier, og du vet ikke helt hva de står for. Kanskje partiene ikke stemmer overens med kandidatene i det hele tatt (Se vedlegg 1, bilde 20). I en av rubrikkene er det også for eksempel fullt mulig å stemme på en pizzakjede, dersom du ikke er i stand til å lese det kyrilliske alfabet. Stemmeseddelen skal være forvirrende, og den gir ikke mening (Se vedlegg 1, bilde 18 & 19). Det er også latterlig mange navn å gå igjennom, hvis betrakteren ønsker i det hele tatt å ta seg tid til dette. I siste rubrikk står det også kun en kandidat på kyrillisk, og dette er mitt eget navn under «Det antagonistiske parti». Så hvorfor står halvparten av teksten i et alfabet som Norge ikke bruker engang? Hvorfor må betrakteren stå på ski for å stemme? Hvorfor kan betrakteren velge å stemme på Petter Northug som en kandidat? Det er viktig å stille spørsmålet om hvorfor, fordi hva er det egentlig dette symboliserer?

Jeg kritiserer ved å gjenskape stemmesedlene de bruker under de udemokratiske valgene i Bosnia-Hercegovina, og oversetter disse for å kunne plassere dem i en norsk kunstnerisk kontekst. Oppsettet for stemmesedlene i det antagonistiske installasjonsverket er nesten identisk med de bosniske stemmesedlene, fordi det er igjen noe vi ikke er vant med her i Norge. I tillegg, så skal verket ha en tilknytning til den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina, uten å direkte ta den opp i det antagonistiske installasjonsverket. De bisarre valgene du kan krysse av for på stemmeseddelen er et bevisst valg, for å symbolisere det en

stor andel av den bosniske befolkningen føler under de udemokratiske valgene. Kravene for gyldig stemmerett skal videre symbolisere ekskluderingen i demokratiet der. Det er dermed et sterkt ønske om å kritisere motsetninger ved å skape forvirring og ubehag hos betrakteren. Det byr dermed ikke på en opplevelse av menneskelig empati som jevner ut over den vanskelige situasjonen foran oss, og det skal den ikke gjøre heller (Bishop, 2005, s. 123).

Verket plasseres inn i den hvite kuben

Verket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* er tenkt plassert inn i *den hvite kuben* (Se vedlegg 1, bilde 1). Dette er et utstillingsrom med hvitmalte vegger, polerte gulv og en kontrollert atmosfære. Verdenen utenfor den hvite kuben blokkeres av mangelen på vinduer, slik at fokuset holdes på kunsten som stilles ut. Det ideelle galleriet skal i den forstand fjerne alle elementer som forstyrrer det faktumet at det vi ser på her og nå, er kunst. Den forsøker å hviske vekk fortiden og samtidig kontrollere fremtiden ved å appellere til transcendentale ordninger for tilstedeværelse og makt. Problemet her er at disse ordningene snakker om en annen verden, og ikke denne vi lever i her og nå. Det er denne andre verdenen, eller tilgangen til den, som den hvite kubens representerer. Dette ideelle galleriet gir betrakteren dermed muligheten til å kun være et par øyne, hvor deres deltakelse skal være begrenset til det perseptuelle. Kontemplasjon oppstår under betraktning som en etterfølger av persepsjon, men deltakelse er ikke en del av den hvite kubens beskrivelse. Videre er det heller ikke slik at kunstverkene i den hvite kubens skal utfordre eller kritisere gallerirommet, derfor er det en kontrollert atmosfære (O'Doherty, 1986, s. 11-15).

Hvorfor plasseres det antagonistiske installasjonsverket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* inn i den hvite kubens? Siden den hvite kubens vanligvis knyttes opp mot passiv observasjon, vil det antagonistiske aspektet ved installasjonsverket skape følelsen av ubehag hos betrakteren. Betrakteren blir konfrontert med en vanskelig eller ukomfortabel situasjon, der verket de betrakter tar opp utfordrende temaer. De blir også invitert til å ta del i verket, noe som bryter med den kontrollerte atmosfæren til den hvite kubens. Det forstyrrer den etablerte normen om å 'ikke ta på noe' i gallerirommet. Dette vil da stå i kontrast med den passive betrakterrollen, og vil forhåpentligvis føre til deltakelse og økt kritisk bevissthet.

Verkets paratekster

Paratekstene er alle de synlige instanser som peker mot kunstverkene i utstillingen, og mot kontekstene. Siden jeg har utforsket hvordan de vanskelige motsetningene i Bosnia-Hercegovina kan plasseres inn i en kunstnerisk kontekst, er det videre essensielt å arbeide med disse paratekstene rundt verket. Hvordan skal betrakteren forstå at det er helt greit å ta på kunstverket? Hvilke ord bør brukes til å vise tilknytningen verket har til den politiske spenningen som kritiseres? Dette er spørsmål jeg har tatt i betraktning under utformingen av for eksempel formidlingsteksten (Solhjell, 2007, s. 236).

Formidlingsteksten til verket er en kort beskrivelse av *Poruka [ljudima / Et budskap [til folket]*. Den skal ikke fortelle betrakteren hva som skjuler seg bak stemmeavlukkets gardin. Jeg ønsket å unngå dette mest mulig, fordi det kan hindre økningen av den kritiske bevisstheten til betrakteren. Hvis de har en forventning av hva som kommer til å skje under deltakelsen, kan dette fjerne den ukomfortable følelsen som jeg ønsker skal oppstå. Og det er allerede uforventet at et slikt antagonistisk installasjonsverk er plassert inn i den hvite kubem. Det kan videre virke skremmende å ta på kunstverket, fordi vi har nesten blitt programmert til å absolutt *ikke* gjøre det i gallerirommet. Men, jeg synes parateksten inviterer betrakteren nok til å trosse den normen, og ta del i verket. Hvis en betrakter interagerer med verket, kan dette også virke som en domino-effekt og flere vil følge i deres fotspor. (Se gjerne vedlegg 2, formidlingsteksten).

Kan et antagonistisk installasjonsverk kritisere udemokratiske valg?

I denne delen av bacheloroppgaven stilles spørsmålet om et antagonistisk installasjonsverk *kan* kritisere udemokratiske valg, hvor jeg ønsker å drøfte problemstillingen opp mot punktene jeg har nevnt hittil i oppgaven. Fordi jeg beskriver frem til nå *hvordan* det antagonistiske installasjonsverket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* kritiserer de udemokratiske valgene i Bosnia-Hercegovina, men er det sikkert at det i det hele tatt vil oppnå sitt antagonistiske potensial og faktisk kritisere i denne sammenhengen?

Det er altså slik at vi ikke bare kan plassere det etiske og det estetiske under rubrikken: relasjonell kunst. Derfor tar denne bacheloroppgaven utgangspunkt i den relasjonelle antagonismens antagelse om at ikke alle relasjoner er verdt å feire, estetisk eller på en annen måte. Utnyttelse, ydmykelse og fysisk eller psykisk mishandling er også menneskelige

relasjoner, men det er antageligvis ikke den typen relasjonskunstnere ønsker å støtte eller muliggjøre. Selv om vi finner kunstnere som Santiago Sierra, hvor han nesten danser på grensen av det etiske og uetiske. I hans kunstverk blir dialog og demokratisk deltakelse kastet ut av vinduet. De kritiserer i stedet de grovt utnyttende motsetningsforholdene mellom Sierra og de han betaler for å være med i kunstverket. Sierra har for eksempel hatt tsjetsjenske flyktninger i pappesker, og han har tatovert en rett linje på en rad med mennesker. Gjennom å gjøre dette får han frem kritikken av at menneskelige relasjoner ofte er dehumaniserende og utnyttende. Istedenfor å skape rom for dialog og engasjement fra betrakterne, så gjenskaper Sierra de *sosiale sykdommene* vi opplever i verden (Miller, 2016, s. 170-172).

I denne sammenhengen brukes ordet sosial sykdom om ulike motsetninger, problemer og spenning i et samfunn. Å gjenskape en slik situasjon kan øke den kritiske bevisstheten til betrakteren, ved at de blir direkte konfrontert med noe ukomfortabelt og uvanlig. Dialog er dermed ikke essensielt, men det kan forekomme som et resultat ved at betrakterne føler *behovet* for å kommunisere om det de nettopp har vært igjennom. Her er det igjen viktig å stille spørsmål ved kunsten, hvorfor gjenskaper jeg en ukomfortabel eller vanskelig situasjon? Jeg bør ikke plassere betrakteren inn i en vanskelig situasjon, bare fordi jeg lager kunst og fordi jeg kan. Et antagonistisk installasjonsverk skal kunne kritiseres og analyseres, slik at det oppnår det antagonistiske potensial.

Gode intensjoner bør derfor ikke gjøre relasjonell kunst immun mot kritisk analyse, men konsekvensene av antagonisme bør heller ikke være ugjennomtrengelig for etisk analyse bare fordi vi snakker om kunst. Fra en betrakters standpunkt bør en spørre om følelsen av ubehag er en konsekvens av å konfrontere vår egen moralske likegyldighet, eller om det er en konsekvens av den etiske problematikken. Den relasjonelle antagonismen skal derfor stille krav om hva som utgjør den passende estetiske responsen på sosiale sykdommer, slik som jeg forsøker å gjøre i *Poruka [Ijudima] / Et budskap [til folket]*. De udemokratiske valgene og den politiske spenningen skal kritiseres, men det skal ikke utsette noen for krenkelse eller utføre hatangrep bare fordi jeg kritiserer noe *jeg* tar motstand til. Noen kan selvfølgelig bli krenket, eller provosert, men dette er ikke intensjonen min. Vi bør også ofte stille oss selv spørsmålet, er kunsten i seg selv provoserende eller lar jeg meg selv bli provosert? Men, selv om det er kunst, betyr det altså ikke at jeg får fritak fra det etiske ved antagonistisk installasjonskunst (Miller, 2016, s. 171-176).

Kunst som fremkaller følelser av ubehag i stedet for tilhørighet, har kun estetisk verdi i forhold til den antatte etiske verdien av å øke bevisstheten ved hjelp av disse følelsene (Miller, 2016, s. 173). Derfor er det viktig at betrakteren fullfører verket ved å ta del i det. Videre er det essensielt at betrakteren tenker kritisk over det de har opplevd i kunstverket, de er nødt til å øke sin kritiske bevissthet. Dersom *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* feiler i å øke den kritiske bevisstheten hos betrakteren, vil ikke akkurat dette antagonistiske installasjonsverket være i stand til å kritisere udemokratiske valg. Derfor er betrakernes opplevelse eller respons, deltakelse og kritiske regning essensiell i refleksjonen rundt bacheloroppgavens problemstilling. Det antagonistiske sitt potensial er kritisk i sin natur, men det avhenger altså av kontekst og utførsel for å oppnå ønsket effekt.

Gjennom denne omfattende utforskningen av det antagonistiske installasjonsverkets muligheter konkluderer jeg med at *ja, det kan kritisere udemokratiske valg*. Dette innebærer at symbolisme, konfrontasjon, følelsen av ubehag og en økning av kritisk bevissthet hos betrakteren oppstår ved møtet mellom betrakter og kunstverk. Det antagonistiske installasjonsverket kan dermed kritisere ved ta i bruk symbolske elementer for å representere eksklusjon, maktmisbruk eller manipulasjon knyttet til de udemokratiske valgene. Og ved å utfordre betrakterens forventninger og holdninger, gjennom å skape en atmosfære som fremmer kritisk tenkning og refleksjon. Dette kan føre til at betrakterne ønsker å stille spørsmål, føre debatt eller videre undersøke tematikken på egenhånd. Det antagonistiske installasjonsverket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* vil dermed kunne kritisere udemokratiske valg ved hjelp av symbolisme, økningen av kritisk bevissthet og fullførelsen ved betrakterens deltakelse.

Avsluttende ord

Jeg ønsker å avslutte denne bacheloroppgaven med et par ord, og et sitat fra kunstneren Santiago Sierra:

«Jeg kan ikke endre noe. Det er ingen mulighet for at vi kan endre noe med vårt kunstneriske arbeid. Vi gjør arbeidet vårt fordi vi lager kunst, og fordi vi mener kunst skal være noe, noe som følger virkeligheten. Men jeg tror ikke på muligheten for endring» (Bishop, 2004, s. 71).

Sierra sin kunst er altså antagonistisk i den forstand at den utfordrer og gjenskaper sosiale sykdommer, slik at betrakteren konfronteres med følelsen av ubehag. Ved å gjøre dette, vil hans kunst oppnå det antagonistiske potensialet. Er dette nok? Hvis vi gjenskaper en vanskelig eller fæl situasjon bare fordi vi ønsker å plassere det inn i en kunstnerisk kontekst, hva sier det om oss som mennesker? Motsetningene i et demokrati bør konstant tas opp og trekkes inn i debatt, fordi det utgjør en forskjell. Ved å ' snakke høyt' om uro, konflikt og spenning i politikken, vil dette forhåpentligvis tvinge de som sitter med makten til å også føle på ubehaget. Ubegagat av å være den som blir kritisert, og føle på et behov for forandring.

*Jeg tror på muligheten for endring. Hvorfor skal vi gjengi noe for å si at det er feil? Jeg har ikke arbeidet med verket *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]* for å kun komme med budskapet om at 'udemokratiske valg er ikke riktig og de bør kritiseres'. Det er et ønske om at dette budskapet når lenger, at det oppnår sitt antagonistiske potensial og øker betrakternes kritiske bevissthet. Slik, og bare slik, vil jeg påstå at dette verket kan påvirke en endring. Ved at den politiske spenningen i Bosnia-Hercegovina blir formidlet videre og tiltrekker seg mer oppmerksomhet, vil jeg håpe og tro at det kan stå for forandring. Dersom de udemokratiske valgene blir omtalt mer i nyhetsbildet, kan dette føre til et skritt nærmere en lysere fremtid for det lille landet i Sør-Europa.*

Litteraturliste

Bishop, C. (2005). *Installation Art*. Tate Publishing.

Bishop, C. (2004). Antagonism and Relational Aesthetics. I *October Magazine, Ltd. and Massachusetts Institute of Technology*.
https://academicworks.cuny.edu/gc_pubs/96/.

Castello, C. (2011, 11.oktober). Bosnia åpner for minoriteter i nasjonalforsamlingen. I *Utrop*.
<https://www.utrop.no/nyheter/verden/21338/>

Endresen, C. (2023, 19.januar). Bosnia-Hercegovinas befolkning. I *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/Bosnia-Hercegovinas_befolkning

FN. (2023, 27.februar). Demokrati og medborgerskap.
<https://www.fn.no/tema/menneskerettigheter/demokrati-og-medborgerskap>

Holm-Hansen, J. (2023, 15.mai). Bosnia-Hercegovina. I *Store Norske Leksikon*.
<https://snl.no/Bosnia-Hercegovina>

Holm-Hansen, J. (2022, 21.april). Bosniakrigen. I *Store Norske Leksikon*.
<https://snl.no/Bosniakrigen>

IFES. (2022, 2.oktober). Election FAQs: Bosnia and Herzegovina.
https://www.ifes.org/sites/default/files/2022-09/IFES%20Election%20FAQs_BiH%202022%20General.pdf

Kwon, M. (1997). One Place after Another: Notes on Site Specificity. I *JSTOR*.
<https://www.jstor.org/stable/778809>

Miller, J. (2016). Activism vs. Antagonism: Socially Engaged Art from Bourriaud to Bishop and Beyond. I *FIELD*. <https://field-journal.com/issue-3/activism-vs-antagonism-socially-engaged-art-from-bourriaud-to-bishop-and-beyond>

O'Doherty, B. (1986). *Inside the white cube: the ideology of the gallery space*. Lapis Press.

Solhjell, D. (2007). *Formidler og Formidlet: En teori om kunstformidlingens praksis*.
Universitetsforlaget.

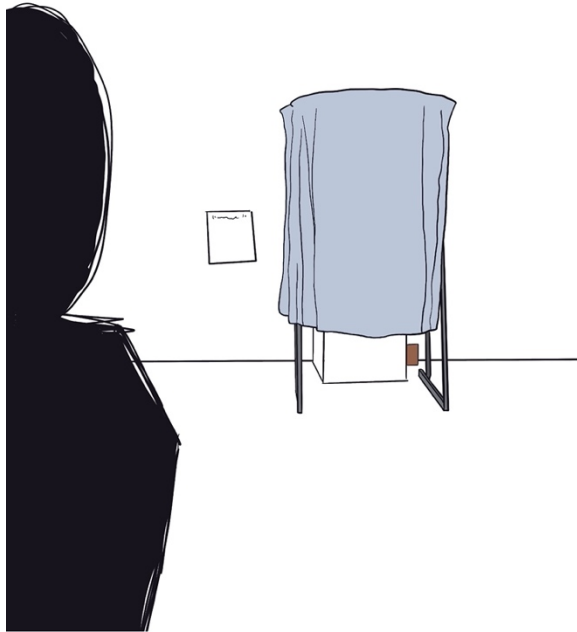
Stortinget. (2022, 6.oktober). Valgobservatører fra Stortinget i Bosnia Hercegovina.
<https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2022-2023/valgobservatorer-fra-stortinget-i-bosnia-hercegovina/>

TATE. (u.å.). The story of Hélio Oiticica and the Tropicália movement.
<https://www.tate.org.uk/art/artists/helio-oiticica-7730/story-helio-oiticica-and-tropicalia-movement>

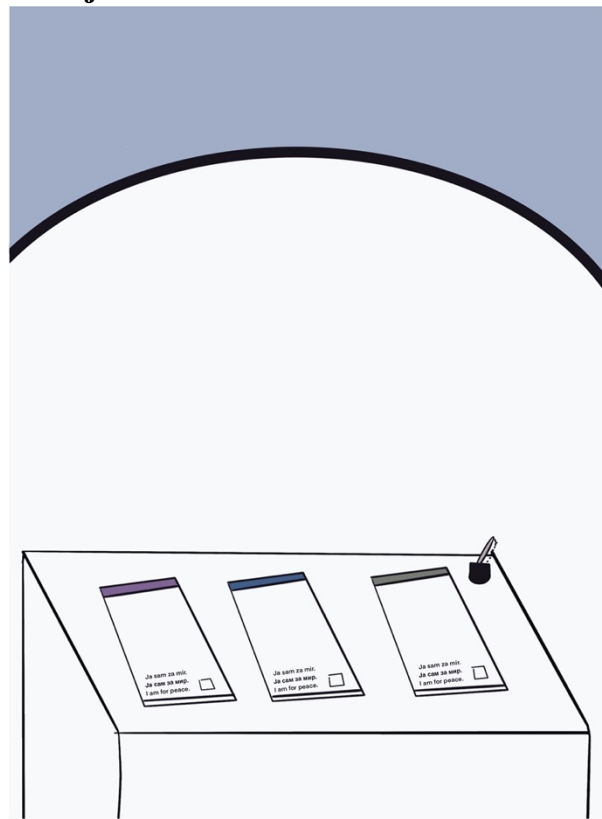
Thorsen, D. (2020, 4.november) Polarisering. I *Store Norske Leksikon*.
<https://snl.no/polarisering>

Zawadzka Persvold, A. & Berner jr., E. (2019, 28.mai). Antagonisme. I *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/antagonisme>

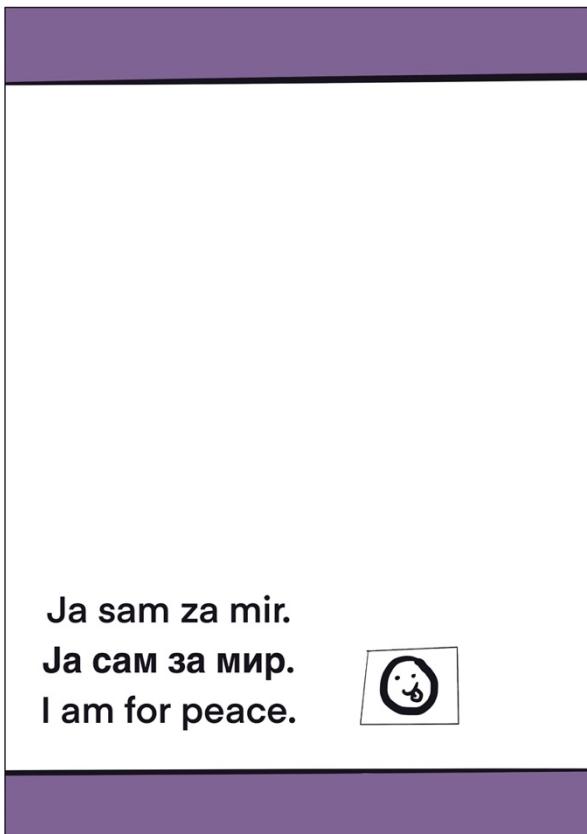
Vedlegg 1 – Fotografisk prosessdokumentasjon

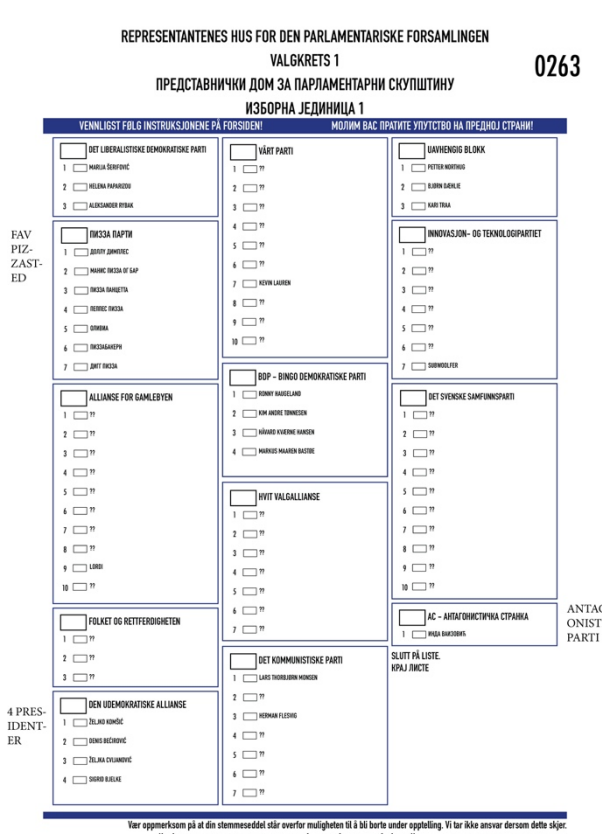
Bilde 1 – prosessdokumentasjon: digital skisse av verket, med betrakter (tidlig i prosess).

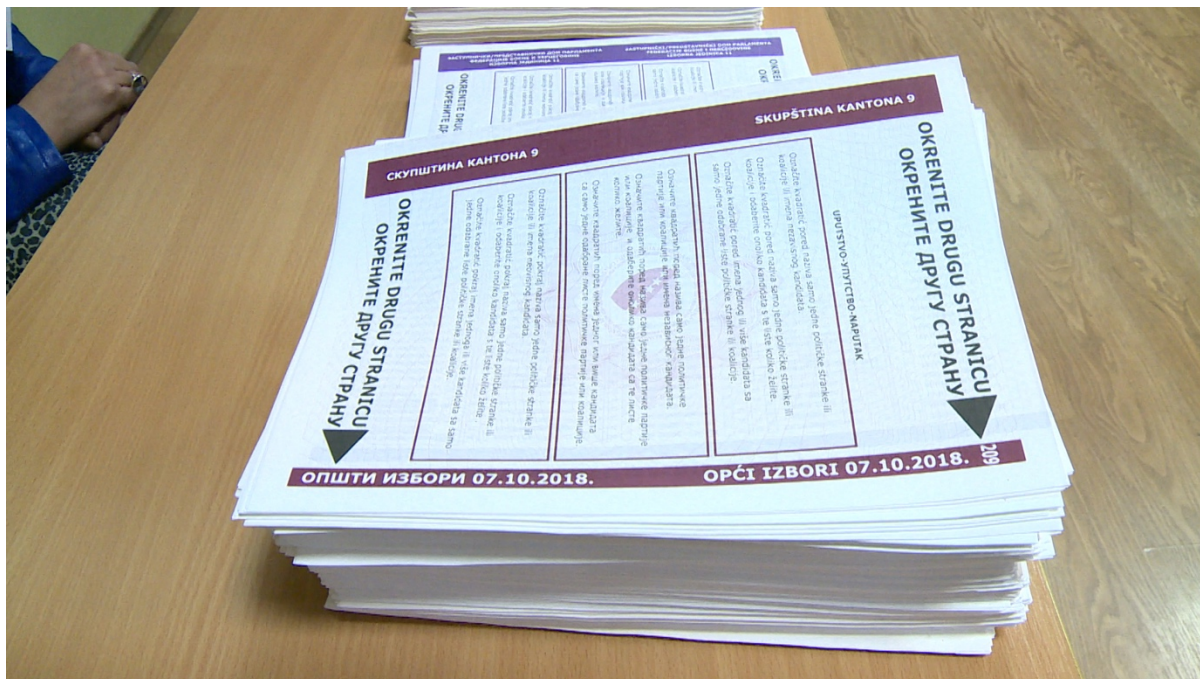
Bilde 2 – prosessdokumentasjon: digital skisse av verket, stemmesedler (tidlig i prosess).

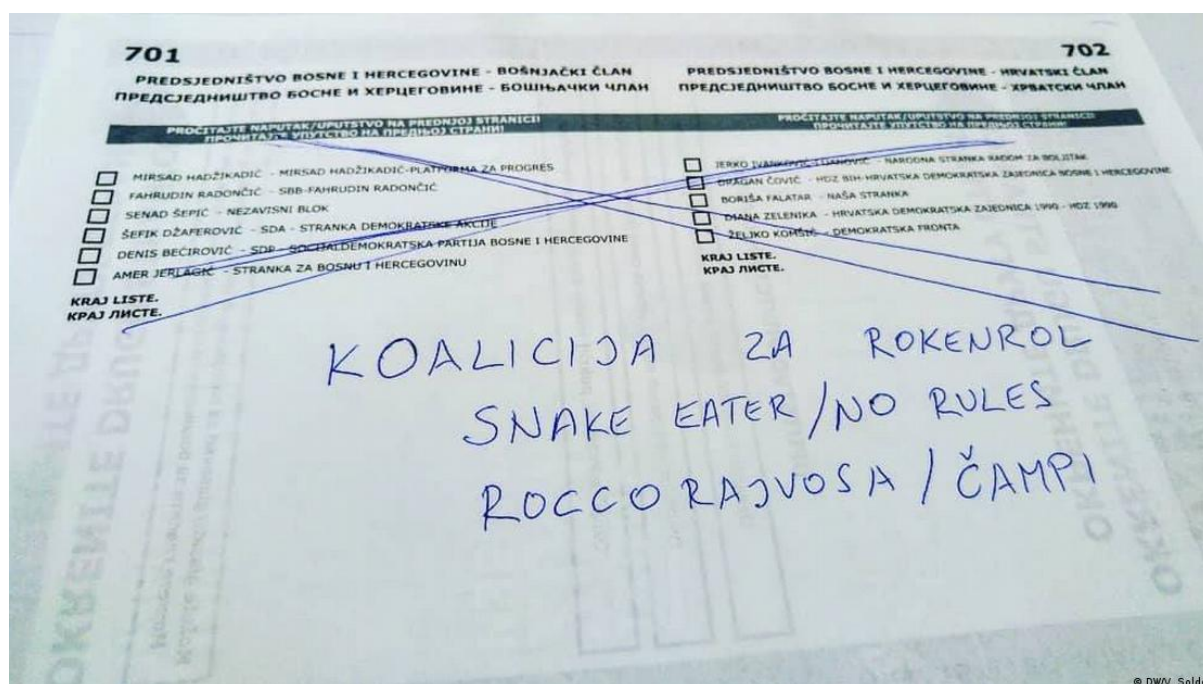
Bilde 3 – prosessdokumentasjon: digital skisse av verket, stemmeseddel (tidlig i prosess).

Bilde 4 – prosessdokumentasjon: arbeid med stemmeseddel i InDesign (tidlig i prosess).

Bilde 5 – prosessdokumentasjon: faktiske stemmesedler brukt til inspirasjon (fotokilde: N1).

Bilde 6 – prosessdokumentasjon: faktiske stemmesedler brukt til inspirasjon (fotokilde: DW/V. Soldo).

Bilde 7 – prosessdokumentasjon: materiale brukt til bygging av stemmeavlukke.

Bilde 8 – prosessdokumentasjon: bruker to klesstativ og en gardin klippet inn i fire deler til å bygge stemmeavlukket.

Bilde 9 – prosessdokumentasjon: bruker metal lim til å legge til høyde på stemmeavlukket, men dette var ikke stødig nok (feil nr. 1 av 10+).

Bilde 10 – prosessdokumentasjon: teiper over den skarpe kanten på metallrøret som har blitt sagt.

Bilde 11 – prosessdokumentasjon: tyr til sterkere saker, og håper på det beste!

Bilde 12 – prosessdokumentasjon: prøver å støtte metallrørene slik at de er stødige nok.

Bilde 13 – prosessdokumentasjon: stryker gardinene til stemmeavlukket.

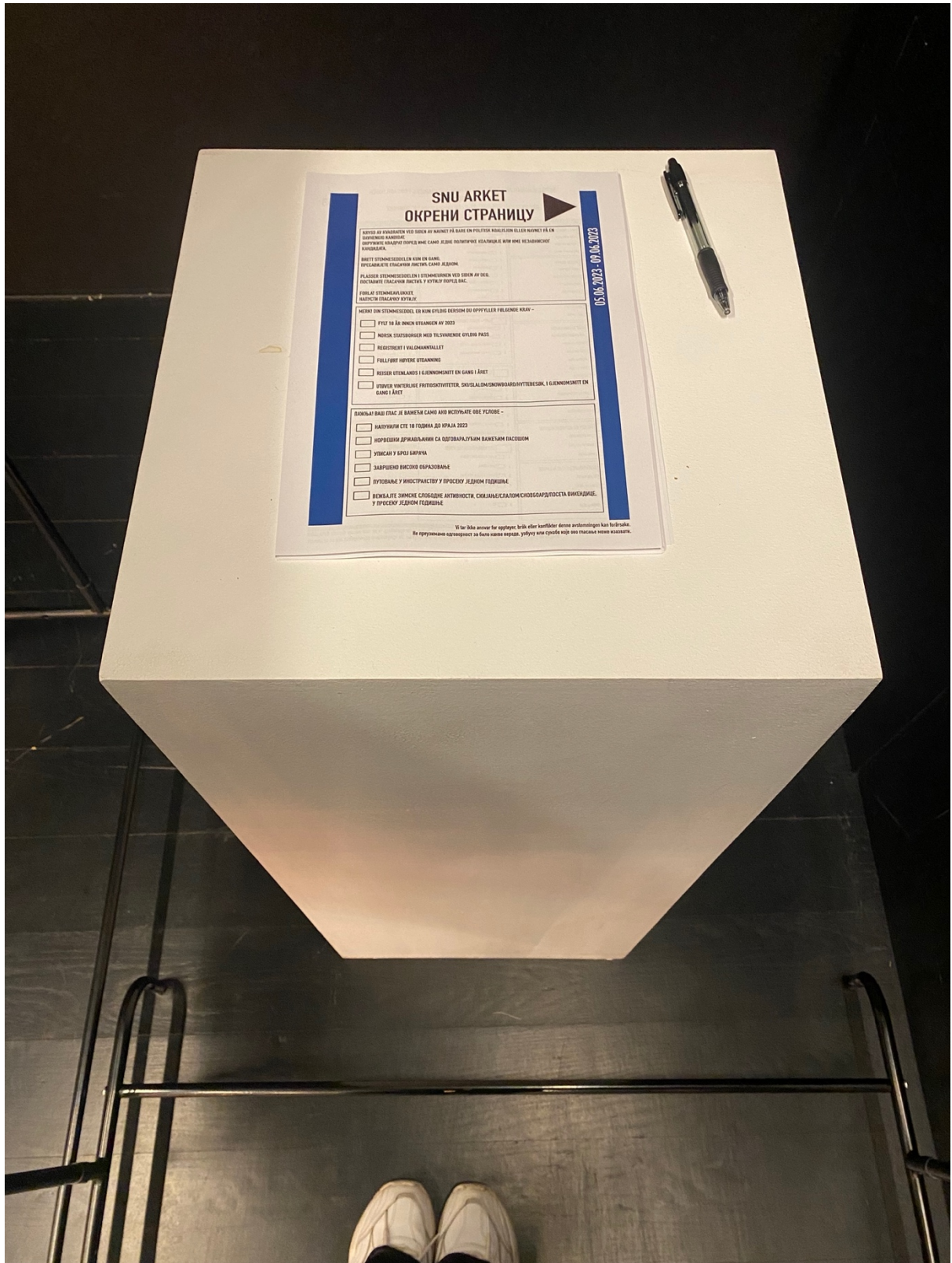
Bilde 14 – prosessdokumentasjon: her står en side av stemmeavlukket ferdig i gangen min, men den overlevde ikke trikketuren til OsloMet og måtte fikses *enda* en gang.

Bilde 15 – ferdig verk: stemmeavlukket fra betrakters perspektiv.

Bilde 16 – ferdig verk: stemmeavlukket fra betrakters perspektiv.

Bilde 17 – ferdig verk: stemmeavlukket fra betraktters perspektiv.

SNII ARKFT

REPRESENTANTENES HUS FOR DEN PARLAMENTARISKE FORSAMLINGEN VALGKRETS 1

ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ ЗА ПАРЛАМЕНТАРНИ СКУПШТИНУ

ИЗБОРНА ЈЕДИНИЦА 1

0263

KRYS
UAVH
OKPY
KAH

BRE
PRE

PLA
POI

FO
HA

M

VENNLIGST FØLG INSTRUKSJONENE PÅ FORSIDEN!

МОЛИМ ВАС ПРАТИТЕ УПУТСТВО НА ПРЕДНОЈ СТРАНИ!

DET LIBERALISTISKE DEMOKRATISKE PARTI

- MARIJA ŠERIFOVIĆ
- ALESSANDRA MELE
- ALEKSANDER RYBAK

PIKZA PARTI

- ДОДУЈ ДИМОВИЋ
- МАРИС ПИКЗА ОФ БАР
- ПИКЗА ПАЏЕТА
- ПЕРИЋ ПИКЗА
- ОЛИВИЈА
- ПИКЗАБАКЕРИ
- ЈУИТ ПИКЗА

HVIT VALGALLIANSE

- ØDD-MAGNUS WILLIAMSON
- HENRIK THODESEN
- SYLVY LISTHAUG
- KEVIN LAUREN
- AMALIE OLSEN
- STY JENSEN
- JON ALMAAS
- ANNE BEATHE TUNNBERGEM
- NIKOLAJ ASTRUP
- ØSKAR WESTERLIN

FOLKET OG RETTFERDIGHETEN

- JENS STOLTENBERG
- ANNIKEN HUITFELDT
- MARIA MENA

DEN UDEMOKRATISKE ALLIANSE

- ŽELJKO KOVAČIĆ
- DENIS BEČIROVIĆ
- ŽELJKA ČUJANOVIĆ
- SIGRID BJELEK

HDZ - DEN KROATISKE DEMOKRATISKE UNIONEN

- JOSIP BRUBEŠA
- IVO KOVAČIĆ
- MORTEN HERSETH
- DORTHE SKAPPEL
- ISABEL RAAD
- DŽEVAD GALLIJAŠEVIĆ
- ŽELJKA MILČEVIĆ
- VJERNIK MOJŽES
- ABID RAJA
- SOPHIE STEEN ISACHSEN

BDP - BINGO DEMOKRATISKE PARTI

- RONNY HAUGELAND
- KIM ANDRE TØNNESSEN
- HÅVARO KJØRNE HANSEN
- MARKUS MAAREN BASTØE

СДС - СРПСКА ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА

- МИЛОРАД ДОДИК
- СОЛБЕНГ БЈЕЛИЋ
- БЈАНЧЕ МЕТАРАД
- САША МАЊИЋ
- СЛОБОДАН ЧАН
- МИЛОШ ВУКАШИЊЕВИЋ
- ДАДО ПОТУРМЕНТА

DET KOMMUNISTISKE PARTI

- LARS THORBjørn MONSEN
- JAN THOMAS
- VENDELA MARIA KIRSEBOM
- PETTER PILGAARD
- BERMAN FLESVIK
- TIX
- JARLE BERNHOLT

UAVHENGIG BLOKK

- PETTER NORTHUG
- VJERN DÆHLJE
- KARI TRAA

IT - INNOVASJON- OG TEKNOLOGIPARTIET

- JELENA KARLEUŠA
- TERJE AASLAND
- MILAN STANKOVIĆ
- DINO MERLIN
- MIRSAD HADŽIKADIĆ
- OLAV HANDELAND
- SUBWOOLFER

SDA - DEMOKRATISKE HANDLINGSPARTI

- DAMIR MIKIĆIĆ
- LEO AJIĆ
- ERNA SOLBERG
- EMIR SULLAMİĆ
- VICTOR SOTBERG
- ŽUKAN HELEZ
- EDIN FORTO
- DENIS ŽVIŽDIĆ
- JONAS GAUR STØRE
- MARIA HAUKAAS MITTET

AC - ANTAGONISTIČKA STRANKA

- MILOŠ VUKOVIĆ

SLUTT PÅ LISTE.
КРАЈ ЛИСТЕ

Vær oppmerksom på at din stemmeseddel står overfor muligheten til å bli borte under opptelling. Vi tar ikke ansvar dersom dette skjer.
Имајте на уму да ваш гласачки лист може бити изгубљен током бројања. Не преузимамо одговорност ако се то догоди.

Bilde 18 – ferdig verk: stemmesedler fra betrakters perspektiv.

SNU ARKET ОКРЕНИ СТРАНИЦУ

05.06.2023 - 09.06.2023

KRYSS AV KVADRATEN VED SIDEN AV NAVNET PÅ BARE EN POLITISK KOALISJON ELLER NAVNET PÅ EN UAVHENGIG KANDIDAT.
ОКРУЖИТЕ КВАДРАТ ПОРЕД ИМЕ САМО ЈЕДНЕ ПОЛИТИЧКЕ КОАЛИЦИЈЕ ИЛИ ИМЕ НЕЗАВНИСНОГ КАНДИДАТА.

BRETT STEMMESEDELEN KUN EN GANG.
ПРЕСАВИЈЕТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИСТИЋ САМО ЈЕДНОМ.

PLASSER STEMMESEDELEN I STEMMEURNEN VED SIDEN AV DEG.
ПОСТАВИТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИСТИЋ У КУТИЈУ ПОРЕД ВАС.

FORLAT STEMMEAVLUKKET.
НАПУСТИ ГЛАСАЧКУ КУТИЈУ.

MERK! DIN STEMMESEDEL ER KUN GYLDIG DERSOM DU OPPFYLLER FØLGENDE KRAV -

- FYLT 18 ÅR INNEN UTGANGEN AV 2023
- NORSK STATSBOGGER MED TILSVARENDE GYLDIG PASS
- REGISTRERT I VALGMANTALLET
- FULLFØRT HØYERE UTDANNING
- REISER UTENLANDS I GJENNOMSITT EN GANG I ÅRET
- UTØVER VINTERLIGE FRITIDSKTIVITETER, SKI/SLALOM/SNOWBOARD/HYTTEBESØK, I GJENNOMSITT EN GANG I ÅRET

ПАЖЊА! ВАШ ГЛАС ЈЕ ВАЖЕЋИ САМО АКО ИСПУЊАТЕ ОВЕ УСЛОВЕ -

- НАПУНИЛИ СТЕ 18 ГОДИНА ДО КРАЈА 2023
- НОРВЕШКИ ДРЖАВЉАНИН СА ОДГОВАРАЈУЋИМ ВАЖЕЋИМ ПАСОШОМ
- УПИСАН У БРОЈ БИРАЧА
- ЗАВРШЕНО ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ
- ПУТОВАЊЕ У ИНОСТРАНСТВУ У ПРОСЕКУ ЈЕДНОМ ГОДИШЊЕ
- ВЕЖБАЈТЕ ЗИМСКЕ СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ, СКИЈАЊЕ/СЛАЛОМ/СНОВБОАРД/ПОСЕТА ВИКЕНДИЦЕ, У ПРОСЕКУ ЈЕДНОМ ГОДИШЊЕ

Vi tar ikke ansvar for opptøyer, bråk eller konflikter denne avstemningen kan forårsake.
Не преузимамо одговорност за било какве нереде, узбуну или сукобе које ово гласање може изазвати.

Bilde 19 – ferdig verk: stemmeseddel, forside.

REPRESENTANTENES HUS FOR DEN PARLAMENTARISKE FORSAMLINGEN

VALGKRETS 1

0263

ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ ЗА ПАРЛАМЕНТАРНИ СКУПШТИНУ

ИЗБОРНА ЈЕДИНИЦА 1

VENNLIGST FØLG INSTRUKSJONENE PÅ FORSIDEN!

МОЛИМ ВАС ПРАТИТЕ УПУТСТВО НА ПРЕДНОЈ СТРАНИ!

<p>☐ DET LIBERALISTISKE DEMOKRATISKE PARTI</p> <p>1 ☐ MARIJA ŠERIFOVIĆ</p> <p>2 ☐ ALESSANDRA MELE</p> <p>3 ☐ ALEKSANDER RYBAK</p>	<p>☐ HDZ - DEN KROATISKE DEMOKRATISKE UNIONEN</p> <p>1 ☐ JOSIP GRUBEŠA</p> <p>2 ☐ IVO KOMŠIĆ</p> <p>3 ☐ MORTEN HEGSETH</p> <p>4 ☐ DORTHE SKAPPEL</p> <p>5 ☐ ISABEL RAAD</p> <p>6 ☐ DŽEYAD GALLIJAŠEVIĆ</p> <p>7 ☐ JELKA MILIČEVIĆ</p> <p>8 ☐ BJØRNRAR MOXNES</p> <p>9 ☐ ABID RAJA</p> <p>10 ☐ SOFIE STEEN ISACHSEN</p>	<p>☐ UAVHENGIG BLOKK</p> <p>1 ☐ PETER NORTHUG</p> <p>2 ☐ BJØRN DÆHLIE</p> <p>3 ☐ KARI TRAA</p>
<p>☐ ПИЦЦА ПАРТИ</p> <p>1 ☐ ДОЛЛУ ДИМПЛЕС</p> <p>2 ☐ МАНИС ПИЦЦА ОГ БАР</p> <p>3 ☐ ПИЦЦА ПАНЦЕТА</p> <p>4 ☐ ПЕППЕС ПИЦЦА</p> <p>5 ☐ ОЛИВИА</p> <p>6 ☐ ПИЦЦАБАКЕРН</p> <p>7 ☐ ДИГГ ПИЦЦА</p>	<p>☐ BDP - BINGO DEMOKRATISKE PARTI</p> <p>1 ☐ RONNY HAUGELAND</p> <p>2 ☐ KIM ANDRE TØNNESEN</p> <p>3 ☐ HÅVARD KVERNE HANSEN</p> <p>4 ☐ MARKUS MAAREN BASTOE</p>	<p>☐ IT - INNOVASJON- OG TEKNOLOGIPARTIET</p> <p>1 ☐ JELENA KARLEUŠA</p> <p>2 ☐ TERJE AASLAND</p> <p>3 ☐ MILAN STANKOVIĆ</p> <p>4 ☐ DINO MERLIN</p> <p>5 ☐ MIRŠAD HAĐŽIKADIĆ</p> <p>6 ☐ OLAV HANDELAND</p> <p>7 ☐ SUBWOOLFER</p>
<p>☐ HVIT VALGALLIANSE</p> <p>1 ☐ ODD-MAGNUS WILLIAMSON</p> <p>2 ☐ HENRIK THODESEN</p> <p>3 ☐ SYLVI LISTHAUG</p> <p>4 ☐ KEVIN LAUREN</p> <p>5 ☐ AMALIE OLSEN</p> <p>6 ☐ SIV JENSEN</p> <p>7 ☐ JON ALMAAS</p> <p>8 ☐ ANNE BEATHE TVINNEREIM</p> <p>9 ☐ NIKOLAI ASTRUP</p> <p>10 ☐ OSKAR WESTERLIN</p>	<p>☐ СДС - СПРСКА ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА</p> <p>1 ☐ МИЛОРАД ДОДИК</p> <p>2 ☐ СОЛБЕНГ БЈЕЛКЕ</p> <p>3 ☐ БЈАННЕ МЕЛТААРД</p> <p>4 ☐ САША МАТИЋ</p> <p>5 ☐ СЏОБСУ (ЧАН)</p> <p>6 ☐ МИЛОШ ВУКАШИНОВИЋ</p> <p>7 ☐ ДАДО ПОЛУМЕНТА</p>	<p>☐ SDA - DEMOKRATISKE HANDLINGSPARTI</p> <p>1 ☐ DAMIR NIKŠIĆ</p> <p>2 ☐ LEO AJKIĆ</p> <p>3 ☐ ERNA SOLBERG</p> <p>4 ☐ EMIR SULJAGIĆ</p> <p>5 ☐ VICTOR SOTBERG</p> <p>6 ☐ ZUKAN HELEZ</p> <p>7 ☐ EDIN FORTO</p> <p>8 ☐ DENIS ZVIŽDIĆ</p> <p>9 ☐ JONAS GAHR STØRE</p> <p>10 ☐ MARIA HAUKAAS MITTET</p>
<p>☐ FOLKET OG RETTFERDIGHETEN</p> <p>1 ☐ JENS STOLTENBERG</p> <p>2 ☐ ANNIKEN HUITFELDT</p> <p>3 ☐ MARIA MENA</p>	<p>☐ DET KOMMUNISTISKE PARTI</p> <p>1 ☐ LARS THORBJØRN MONSEN</p> <p>2 ☐ JAN THOMAS</p> <p>3 ☐ VENDELA MARIA KIRSEBOM</p> <p>4 ☐ PETER PILGAARD</p> <p>5 ☐ HERMAN FLESVIG</p> <p>6 ☐ TIX</p> <p>7 ☐ JARLE BERNHOFT</p>	<p>☐ АС - АНТАГОНИСТИЧКА СТРАНКА</p> <p>1 ☐ ИНДА ВАКЗОВИЋ</p>
<p>☐ DEN UDEMOKRATISKE ALLIANSE</p> <p>1 ☐ ŽELJKO KOMŠIĆ</p> <p>2 ☐ DENIS BEČIROVIĆ</p> <p>3 ☐ ŽELJKA CVIJANOVIĆ</p> <p>4 ☐ ŠIGRID BJELKĚ</p>		<p>SLUTT PÅ LISTE. КРАЈ ЛИСТЕ</p>

Vær oppmerksom på at din stemmeseddel står overfor muligheten til å bli borte under opptelling. Vi tar ikke ansvar dersom dette skjer.
Имајте на уму да ваш гласачки лист може бити изгубљен током бројања. Не преузимамо одговорност ако се то догоди.

Bilde 20 – ferdig verk: stemmeseddel, bakside.

Vedlegg 2 – Formidlingsteksten

Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]

2023, Kandidatnummer 85

Papir, papp, metallrør, tekstil, kulepenn og mennesker.

100 cm x 100 cm x 200 cm

Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket] er et antagonistisk installasjonsverk bestående av et stemmeavlukke, stemmesedler, en stemmeurne, en kulepenn og menneskene i utstillingen. Det inviterer betrakterne inn til en avstemning.

Installasjonsverket utforsker problematikken rundt den pågående politiske spenningen i Bosnia og Herzegovina. Mer spesifikt, så går det med et kritisk syn inn på temaet udemokratiske valg. Befolkningen i dette landet blir separert og behandlet ulikt i demokratiet på grunn av deres etniske bakgrunn. I noen tilfeller havner de utenfor, utelukket fra fellesskapet. Her er det ikke sikkert at deres stemme spiller noen rolle for landets utvikling, eller fremtid.

Kunstneren er selv født og oppvokst i Norge, men har opprinnelig bosnisk bakgrunn. Vi som norske statsborgere er vant med demokratiske avstemninger som garanterer oss frihet og inkludering, men hvordan hadde vi følt oss dersom det ble snudd opp ned?

Det stilles kritiske spørsmål ved utførelsen av udemokratiske valg, og kunstneren opptrer som antagonist i *Poruka [ljudima] / Et budskap [til folket]*. Installasjonsverket setter opp muligheten til å ta del i et slikt valg, men det er opp til hver betrakter om de ønsker å finne ut av hva som skjuler seg bak stemmeavlukkets gardin.